

УДК 330.322.5

КӘСІПОРЫННЫҢ ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ ТАРТЫМДЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ

М.М. Кенес

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – **Исаева Б.К.**

Қазіргі уақытта бизнестің кез-келген бағыты бәсекелестіктің жоғары деңгейімен сипатталады. Табысты бәсекелестік күрес жүргізу үшін компаниялар үнемі дамуға, жаңа технологияларды игеруге, қызмет аясын кеңейтуге мәжбүр. Мұндай жағдайларда компания басшылығы инвестициялар ағынынсыз одан әрі

даму мүмкін емес екенін түсінеді. Кәсіпорындардың одан әрі табысты дамуы мен өсуінің кең таралған құралы әлеуетті инвесторларды іздеу, шетелдік инвестицияларды тарту және кредиттік ұйымдардан қарыздар алу болып табылады. Компанияға инвестиция тарту оған қосымша бәсекелестік артықшылықтар береді және көбінесе одан әрі дамуға мүмкіндік береді. Инвестицияларды тартудың негізгі және жалпы мақсаты-кәсіпорынның тиімділігін арттыру, яғни инвестициялық қаражатты салудың кез-келген таңдалған әдісінің нәтижесі компания құнының және оның қызметінің басқа көрсеткіштерінің өсуі болуы керек. Сондықтан қазіргі кәсіпорындардың басты міндеттерінің бірі олардың инвестициялық тартымдылығын тиімді басқару болып табылады.

Кәсіпорынды сыртқы көздерден қаржыландырудың мынадай негізгі түрлері бар: акционерлік капиталға инвестициялау, қарыз қаражатын ұсыну. Инвестициялық тартымдылық- кәсіпорынның мүлкін пайдаланудың тиімділігімен, оның төлем қабілеттілігімен, қаржылық жағдайының тұрақтылығымен, капиталдың кірістілігін, өндірістің техникалық-экономикалық деңгейін, өнімнің сапасы мен бәсекеге қабілеттілігін арттыру негізінде өзін-өзі дамыту қабілетімен сипатталатын экономикалық категория. Жалпылама айтқанда, кәсіпорынның инвестициялық тартымдылығы- бұл нақты кәсіпорынға қаражат салудың орындылығын сипаттайтын кешенді көрсеткіш [1].

Инвестициялық тартымдылық әр түрлі факторлардың жиынтығымен анықталады, олардың тізімі мен әсері өзгеруі мүмкін. Дәстүрлі түрде инвестициялық тартымдылық факторлары екі санатқа бөлінеді:

- ішкі — тікелей әсер ету факторлары (техникалық, еңбек, ұйымдастырушылық, ресурстық-шикізат, коммерциялық, қаржылық-аналитикалық, инновациялық, өндірістік, тұтынушылық).
- сыртқы — жанама әсер ету факторлары (табиғи-географиялық, экологиялық, құқықтық, саяси, заңнамалық, әлеуметтік) [2].

Инвестициялық тартымдылыққа басқарушы қызметкерлер тікелей әсер ете алатын факторлар тобын ескеру қажет (кесте 1):

1 кесте

Инвестициялық тартымдылыққа басқарушы қызметкерлер тікелей әсер ете алатын факторлар

Фактордың атауы	Фактордың сипаттамасы
Қаржылық	Негізгі және айналым қаражатын пайдаланудың тиімділігін арттыру. Кәсіпорынның қаржылық жағдайын жақсарту (өтімділік, қаржылық тұрақтылық және төлем қабілеттілігі). Пайданы басқаруды жетілдіру кредиторлық берешекті басқару
Экономикалық	Маркетингтік іс-шаралардың сапасын арттыру. Бағаны басқару. Шикізат пен жинақтауыштарға баға мониторингін енгізу.

	Экологиялық қауіпсіз технологияларды пайдалану арқылы өндіріс тиімділігін арттыру сапаны басқару
Кадрлық	Кәсіпорынның еңбек ресурстарын пайдалану тиімділігін арттыру. Басқарушы персонал роботтарының сапасын арттыру.
Ақпараттық.	Прогрессивті ақпараттық жүйелерді әзірлеу және енгізу. Ішкі ақпараттың қолжетімділігін қамтамасыз ету. Сыртқы ақпарат алмасу арналарын орнату
Іскерлік бедел	PR стратегиясын әзірлеу. Сенімді PR құру

Кәсіпорынның инвестициялық тартымдылығын арттыру үшін жоғарыда аталған факторларға негізделіп стратегия құруы қажет. Кәсіпорынның инвестициялық тартымдылығын арттыру- бұл бірнеше кезеңдерден тұратын еңбекті көп қажет ететін ұзақ процесс:

1. Экономикалық даму деңгейіне және компанияның жалпы сипаттамасына талдау жүргізу:

- Активтің құнынбағалау, оның құрылымы, материалдық емес және айналымнан тыс активтердің көлемі мен құрамы;
- Өндірісті талдау: өндірістік қуаттар, олардың өсу мүмкіндігі, өндіріс құралдарының жаңғырту және тозу дәрежесі, технология.
- кадр деңгейі: біліктілік, кадрлардың жинақталуы, қызметкерлер мен қамтамасыз етілуі.
- инновациялар: олардың болуын және өндіріс процесінде қолданылуын анықтау, іске асыру мүмкіндігі.

2. Өнімнің нарықтық жағдайы мен бәсекеге қабілеттілік деңгейінің сипаттамасы: нарық көлемі және компания алатын орын: бәсекелестік ортаны бағалау, нарық көшбасшыларын анықтау, ұйымның күшті және әлсіз жақтарын зерттеу, болашақ өсу перспективалары және қол жеткізілген позицияларды бекіту;

• Өндірілетін өнімнің сапасы, оның бәсекеге қабілеттілігі — ұқсас өнімдерді талдау, бәсекеге қабілеттілік деңгейін арттыру.

- Компанияның бағастратегиясын зерттеу.

3. Ұйымның жай-күйі мен жұмыс нәтижелерін қаржылық талдау:

- кәсіпорынның іскерлік белсенділігін, өтімділігін, тұрақтылығын, төлем қабілеттілігі мен рентабельділігін бағалау;
- қаржылық қызмет нәтижелерін есептеу: ағымдағы пайданың мөлшері, даму әлеуеті және қызмет тиімділігі.

Инвестициялық тартымдылықты арттыру үшін ұйымдарға қандай шаралар қажет екенін анықтау үшін кәсіпорынның жағдайын бағалау қажет. Бұл талдау келесілерге мүмкіндік береді:

- ұйым қызметінің күшті аспектілерін анықтауға;
- қазіргі сәтте кәсіпорын жағдайындағы тәуекелдер мен әлсіз аспектілерді есептеуге (сондай-ақ инвестор тарапынан);

- инвестициялық тартымдылықты арттыру, бәсекелестік артықшылықтарды ұлғайту және компания жұмысының тиімділігін арттыру үшін іс-шаралар әзірлеуге [3].

Кәсіпорынның инвестициялық тартымдылығын арттырудың негізгі жолдары келесі іс-шаралардан тұрады:

Сурет 1. Кәсіпорынның инвестициялық тартымдылығын арттырудың негізгі жолдары

А.А. Ройзманның еңбектерінде кәсіпорынның стратегиясын құру және анықтау инвестициялық тартымдылықты арттыру құралдарының бірі болып табылады. Стратегия-бұл әдетте 3-5 жылға әзірленетін дамудың бас жоспары. Стратегия инвесторға кәсіпорынның функционалды бағыттарымен, оның негізгі мақсаттары мен даму перспективаларымен, сондай-ақ негізгі жоспарланған сандық және сапалық көрсеткіштермен танысуға көмектеседі, соның негізінде инвестор ұйыммен ұзақ мерзімді инвестициялық ынтымақтастықтың өзі үшін тиімді екенін анықтайды;

Әлеуетті инвестор үшін стратегия кәсіпорынның өзінің ұзақ мерзімді перспективаларын және кәсіпорын менеджментінің кәсіпорынның жұмыс жағдайларына (ішкі және сыртқы) сәйкестігін көрсетеді.

Ұзақ мерзімді даму стратегиясына ие бола отырып, кәсіпорын бизнес-жоспарды әзірлеуге көшеді. Бизнес-жоспарда қызметтің барлық аспектілері егжей-тегжейлі қарастырылады, қажетті инвестициялардың көлемі мен қаржыландыру схемасы, кәсіпорын үшін инвестициялардың нәтижелері негізделеді. Бизнес-жоспарда есептелген ақша ағындарының жоспары кәсіпорынның несие берушілер тобынан инвесторға қарыз қаражатын қайтару және пайыздарды төлеу қабілетін бағалауға мүмкіндік береді. Инвесторлар-меншік иелері үшін бизнес-жоспар кәсіпорынның құнын бағалауға және, тиісінше, кәсіпорынға салынған капитал құнын бағалауға және оның даму әлеуетін негіздеуге негіз болып табылады [4].

Инвесторлардың барлық топтары үшін кәсіпорынның несие тарихы үлкен мәнге ие, өйткені бұл сыртқы инвестицияларды игеру және несие берушілер мен меншік иелері алдындағы міндеттемелерді орындау бойынша кәсіпорынның тәжірибесін бағалауға мүмкіндік береді. Осыған байланысты Е.В. Кистереваның инвестициялық тартымдылығын арттыру үшін [16] осындай тарихты құру

бойынша іс-шаралар өткізу ұсынылады. Мысалы, компания қысқа мерзімге салыстырмалы түрде аз сомаға облигациялық қарызды шығаруы және өтеуі мүмкін. Қарызды өтегеннен кейін кәсіпорын инвесторлардың көз алдында өз міндеттемелерін уақтылы орындауға қабілетті кредитор ретінде сапалы өзге деңгейге көшеді. Болашақта компания келесі облигациялық несиелер түрінде қарыз қаражатын да, тікелей инвестицияларды да тиімді шарттармен тарта алады [5].

Е.Маленко мен В.Хазанова кәсіпорынның инвестициялық тартымдылығын арттыруды жоспарлау бойынша ең күрделі іс-шаралардың бірі ұйымды реформалауды жүргізуболып табылады деп есептейді. Олар қайта құрылымдау жүргізілуі мүмкін бірнеше бағытты анықтайды:

1. Акционерлік капиталды реформалау. Бұл бағыт капитал құрылымын оңтайландыру жөніндегі іс-шараларды-акцияларды бөлшектеуді, шоғырландыруды, акционерлік қоғамдар туралы заңда сипатталған акционерлік қоғамды қайта ұйымдастырудың барлық нысандарын қамтиды. Мұндай әрекеттердің нәтижесі компанияның немесе компаниялар тобының басқарылуын арттыру болып табылады.

2. Ұйымдық құрылым мен басқару әдістерінің өзгеруі. Реформалаудың бұл бағыты тиімді жұмыс істейтін кәсіпорынның негізгі функцияларын қамтамасыз ететін басқару процестерін және басқарудың жаңа процестеріне сәйкес келетін кәсіпорынның ұйымдық құрылымдарын жетілдіруге бағытталған.

3. Активтерді реформалау. Активтерді қайта құрылымдау шеңберінде мүліктік кешенді қайта құрылымдауды, ұзақ мерзімді қаржылық салымдарды қайта құрылымдауды және айналымдағы активтерді қайта құрылымдауды бөліп көрсетуге болады.

4. Өндірісті реформалау. Оның аясында кәсіпорынның өндірістік жүйелері мен процестері жетілдіріледі, атап айтқанда тауарлар мен қызметтерді өндірудің тиімділігі артады, олардың бәсекеге қабілеттілігі артады, ассортименті кеңейеді, әртараптандыру әдісі қолданылады [6].

Брендтің маңыздылығын арттыру кәсіпорынның және оның өнімдерінің танылуына ықпал етеді, соның салдарынан тауар айналымының көлемі артады. Кәсіпорынды кешенді қайта құрылымдау жоғарыда аталған бірнеше бағытқа қатысты іс-шаралар жиынтығын қамтиды [7].

Қорытындылай келе, кәсіпорынды инвестиция дайындау – бұл нақты анықталған, бірақ күрделі процесс. Кәсіпорын өзінің жеке ерекшеліктеріне және капитал нарықтарының қалыптасқан конъюнктурасына сүйене отырып, инвестициялық тартымдылықты арттыру үшін іс-шаралар бағдарламасын құра алады. Мұндай бағдарламаны іске асыру қаржы ресурстарын тартуды жеделдетуге және олардың құнын төмендетуге мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Игошин Н.В. Инвестиции. Организация, управление, финансирование: учеб. / Н.В. Игошин. – М., 2012.
2. Селютина Л. Г. Экономическая оценка инвестиций: учебное пособие. — СПб.: СПбГИЭУ, 2010. — 322 с

3. Лавренко, В. Д. Инвестиционная привлекательность и способы ее повышения // Вестник университета. – 2014. – № 8. – С. 133-135.
4. Ройзман, А.А. Принятие инвестиционных решений. / А.А. Ройзман // Практика международного бизнеса. - 2015. - №13. с.11-19
5. Кистерева, Е.В. Инвестиционная политика предприятия./Е.В. Кистерева // Справочник экономиста. - 2014. - №12. с.14-16
6. Маленко, Е.; Хазанова, В. Инвестиционная привлекательность и ее повышение /Е. Маленко, В. Хазанова // Top - Manager. - 2015. - №10. с.39-43
7. <https://cyberleninka.ru/article/n/investitsionnaya-privlekatelnost-i-sposoby-ee-povysheniya>